

Het Jaarverslag van De Nederlandsche Bank; monetaire en financiële ontwikkelingen bij het bankwezen

DRS. R. TH. V. M. POUW*

Inleiding

In het algemeen verslag stelt de president dat het bankwezen in Nederland een moeilijk en in sommige opzichten turbulent jaar achter de rug heeft. De gang van zaken in het bankwezen is in 1982 sterk beïnvloed door het voortduren van de economische recessie, de armzalige vermogensstructuur van het bedrijfsleven en het financieringsgedrag van de overheid. In onderstaand artikel worden de ontwikkelingen in 1982 van enkele belangrijke bancaire functies en de invloed daarvan op het monetaire en financiële resultaat van het bankwezen, nader geanalyseerd.

Kredietverlening

De economische teruggang vertraagde de groei van de activa van het bankwezen aanzienlijk. De expansie van het bankkrediet aan de private sector liep verder terug tot het lage tempo van 3% (zie tabel 1).

en het expansietempo van de hypothecaire kredietverlening verder terugliep.

Haaks op de zeer matige groei van de kredietverlening aan gezinnen en bedrijven staat de explosieve groei van de lange kredietverlening aan de overheid door het bankwezen. Dit weerspiegelt de scheefgegroeide verhouding tussen de collectieve en de marktsector. De snel oplopende financieringstekorten van de overheid vormen in toenemende mate een belemmering voor het herstel van de marktsector. De toezegging van de minister van Financiën de monetaire financiering van de overheid in 1982 belangrijk minder te doen zijn dan in 1981 (f. 1,2 mrd.), heeft er onder meer toe geleid dat het groeitempo van de lange uitzettingen van de banken bij de overheid in 1982 meer dan verdubbeld is tot 42%. Voor de overheidsfinanciën had dit kapitaalmarktberoep tot gevolg dat er in 1982 per saldo een liquiditeitsvernietiging plaatsvond.

De kredietverlening aan de private sector en de overheid resulteerde in 1982 in

Tabel 1. Kredietverlening van de geldscheppende instellingen

	Stand per ultimo 1982 (in mrd. gld)	Mutaties in % per jaar		
		1980	1981	1982
Bankkrediet aan de private sector	214,4	10	5	3
waarvan:				
- kort	84,4	9	5	3
- hypotheek op woningen	68,7	10	5	3
- overige (middel)lange uitzettingen	61,3	12	8	3
Lange uitzettingen bij de overheid	25,0	- 4	19	42
Bruto geldscheppend bedrijf	239,4	9	6	6

Bron: De Nederlandsche Bank, Jaarverslag 1982, tabel 24.

De lage groei van de kredietverlening aan de private sector weerspiegelt de recessieve toestand van de Nederlandse economie. De geringe investeringslust en voorraadbouw bij de bedrijven deed de vraag naar bankkrediet verder belangrijk afnemen. Bij de gezinnen waren de sombere inkomensperspectieven en het — gemiddeld — hoge renteniveau in 1982 de oorzaak dat de consumptieve kredietverlening, evenals in 1981, enige absolute daling vertoonde

een toename van het bruto geldscheppend bedrijf bij het bankwezen die even groot was als in 1981, nl. 6%.

Onder invloed van de aanhoudende stagnatie in de wereldhandel, afnemende inflatie en toegenomen landenrisico's bleef een

* De auteur is medewerker van het Economisch Bureau van de Amro Bank. Het artikel is geschreven à titre personnel.

aanwas van de buitenlandse activa van de banken vrijwel achterwege; een toename van slechts 1,9%. Deze ontwikkeling staat in schril contrast met de groeitempi (rond de 20% per jaar) die in het verleden tot stand kwamen. Parallel aan de ontwikkeling bij de buitenlandse activa viel de aanwas van buitenlandse passiva bij het bankwezen in 1982 scherp terug tot 2,2%.

Toevertrouwde middelen

De grote stijging van de liquiditeitsmassa in 1982 kwam met name tot uitdrukking in een niet geringe aanwas van de primaire liquiditeit (zie tabel 2); de girale saldi van gezinnen en bedrijven bij het bankwezen vertoonden een groei van ca. 12,5% (1981: -4,5%). Deze toeneming was voor 80% gelokaliseerd bij de sector bedrijven. De toename in de secundaire liquiditeiten was aanmerkelijk minder: 5,4% (1981: 16,1%). Deze ontwikkeling werd mede veroorzaakt doordat er in 1982, in tegenstelling tot 1981, weer sprake was van een normale rentestructuur (d.w.z. de lange rente bevindt zich boven de korte rente). Hierdoor kwam aan de overheveling van girale saldi en spaargelden naar termijndeposito's een eind.

Tabel 2. Ontwikkeling toevertrouwde middelen bij geldscheppende instellingen

	Stand per ultimo 1982 (in mrd. gld)	Mutaties in % per jaar		
		1980	1981	1982
Korte passiva	95,1	2,4	6,0	8,8
waarvan:				
- giraal geld	46,8	4,5	- 4,5	12,5
- secundaire liquiditeiten	48,3	1,5	16,1	5,4
Lange passiva	151,9	11	8	3
waarvan:				
- eigenlijk spaargeld	86,9	10	13	2
- overige lange middelen	65,0	13	3	3

Bron: De Nederlandsche Bank, Jaarverslag 1982, tabel 21.

De aanwas van de lange passiva viel in 1982 sterk terug. Met name de zeer geringe stijging van het eigenlijke spaargeld is spectaculair en hield verband met een wijziging in het beleggingsgedrag van particulieren. Onder invloed van de dalende trend in de lange rente hebben zij in toenemende mate hun besparingen omgezet in (overheids)obligaties, waardoor de groei van het bij banken aangehouden spaargeld sterk vertraagde. Bij de groep algemene banken trad zelfs een absolute daling in het spaargeldenbestand op.

Niet alleen aan de actiefkant, maar ook aan de passiefzijde van de bankbalansen werkt de financiering van de overheidstekorten in op het bankwezen. Ten aanzien van deze ontwikkelingen stelt de president in het Jaarverslag de (zorgelijke) retorische vraag: „Hoe zal bij een op gang komend herstel de overheid tijdig weten terug te treden ten einde de weg voor financieringsstromen naar het bedrijfsleven vrij te maken” 1). Het antwoord in deze is voor Duisenberg eenduidig: terugdringing van het financieringstekort.

Liquiditeitscreatie door het bankwezen

De ontwikkelingen in 1982 aan de actief- en passiefzijde van de balans van de geldscheppende instellingen hadden tot gevolg dat de liquiditeitscreatie (korte en lange kredietverlening aan de private sector plus lange kredietverlening aan de overheid minus de aangetrokken lange passiva) door het bankwezen fors is toegenomen (zie tabel 3).

Tabel 3. Oorzaken van de veranderingen in de binnenlandse liquiditeitsmassa, in mln. gld. a)

	1980	1981	1982
Liquiditeitscreatie t.b.v. de overheid	4.900	1.150	- 1.150
Kort bankkrediet aan de private sector	6.550	3.600	2.450
Netto lang bedrijfsgeldscheppende instellingen	- 2.200	- 1.550	7.300
waarvan:			
- hypothecair krediet	8.500	4.200	1.500
- lange uitzettingen bij de overheid	- 550	2.850	7.400
- overige (middel)lange uitzettingen	3.300	3.000	2.350
- eigenlijk spaargeld (-)	- 6.700	- 9.650	- 1.900
- overige lange middelen (-)	- 6.750	- 1.900	- 2.050
Diverse	- 1.200	- 100	- 2.400
Totale binnenlandse liquiditeitscreatie	8.000	3.150	6.200
Nationaal liquiditeitsoverschot	- 4.050	3.800	4.450
Totale liquiditeitscreatie	3.950	6.950	10.650

a) Geocorrigeerd voor fluctuaties in transitorische posten.
Bron: De Nederlandsche Bank, Jaarverslag 1982, tabel 23.

toen aanleiding was voor het instellen van een kredietrestrictie. De Nederlandsche Bank was toentertijd bevreesd dat de overmatige liquiditeit een zelfstandige bron van inflatie zou kunnen vormen. Die vrees — aldus Duisenberg — is op het ogenblik minder aan de orde, gezien het wel zeer uitgestrekte en diepe dal waarin onze economie zich bevindt en hij acht, hoewel niet geheel risicovrij, deze liquiditeitsverhoudingen voorlopig aanvaardbaar 2).

Ontwikkeling solvabiliteit van het bankwezen

De solvabiliteitsontwikkeling bij het bankwezen stond sterk onder invloed van de omvang en samenstelling van de kredietgroei enerzijds en lagere rente anderzijds. Door de terugval in de groei van de kredietverlening aan gezinnen en bedrijven steeg het bedrag aan vereiste solvabiliteit slechts met 3,7%, aanzienlijk minder dan in 1981 (11,7%). Hoewel het groeitempo van het bruto geldscheppend bedrijf van het bankwezen in 1982 even groot was als in 1981, was de samenstelling daarvan aanmerkelijk anders. In 1982 bestond, anders dan in 1981, het merendeel van het bruto geldscheppend bedrijf uit kredietverlening aan de overheid; deze posten zijn solvabiliteitsvrij (d.w.z. tegenover deze kredietverlening behoeft geen eigen vermogen te worden aangehouden). De toename in de aanwezige solvabiliteit was in 1982 aanmerkelijk groter dan in het vorige jaar. Naast de gebruikelijke toevoegingen uit de winst over het boekjaar 1981 aan de reserves, kan de aanwas in belangrijke mate worden toegeschreven aan een herwaardering van de onroerende goederen in eigen gebruik en — onder invloed van de rentedaling — de gunstige koersontwikkeling van de effectenportefeuille.

Per saldo nam het solvabiliteitsoverschot in het verslagjaar fors toe met 1,3 procent-

Uit de tabel blijkt dat in 1982 de binnenlandse liquiditeitscreatie meer dan volledig door het bankwezen is veroorzaakt. Echter, binnen het plaatje van de liquiditeitscreatie door het bankwezen zijn er elementen aan te wijzen die direct zijn beïnvloed door het financieringsgedrag van de overheid, nl. de lange uitzettingen bij de overheid en de spaargelden. De mutaties hierin hebben in 1982 een substantiële bijdrage geleverd aan de totale liquiditeitscreatie door het bankwezen.

De monetaire uitkomst van het bankwezen, te zamen met de toevloeiing van liquiditeiten uit het buitenland (nationaal liquiditeitsoverschot) als gevolg van het betalingsverkeer met het buitenland, hadden tot gevolg dat de liquiditeitsmassa in 1982 sterk steeg. De liquiditeitsquote (de liquiditeitsmassa in procenten van het nationaal inkomen) steeg met 2,6 procentpunt tot 38,9 ultimo 1982. Daarmee ligt de quote zo'n 3 procentpunt hoger dan in 1977. In 1977 werden de liquiditeitsverhoudingen als te ruim beoordeeld hetgeen

1) De Nederlandsche Bank, Jaarverslag 1982, blz. 24.

2) De Nederlandsche Bank, Jaarverslag 1982, blz. 25.

punt tot 3.2% van de solvabiliteitsplichtige activa. Niettemin blijft de zorg van De Nederlandsche Bank voor de solvabiliteitspositie van het bankwezen onverminderd groot. De factoren die in 1982 tot een vergroting van de aanwezige solvabiliteit hebben geleid zijn merendeels van incidentele aard. De traditionele factoren van vermogensvorming, aandelenkapitaal en ingehouden winst, staan door de verslechterende rentabiliteitsontwikkelingen bij het bankwezen onder druk.

Rentabiliteitsontwikkeling bij het bankwezen

Het uitblijven van een economisch herstel heeft geleid tot het verder ineenzakken van de kredietverlening aan de private sector en verdere toeneming van de debiteurenverliezen in 1982. Naast de toegenomen risico's die samenhangen met de binnenlandse kredietverlening, speelde in het verslagjaar ook de toeneming van de risico's op buitenlandse kredietverlening. Evenals vorig jaar heeft De Nederlandsche Bank in 1982 bij de algemene banken en Rabo-banken een enquête gehouden naar verwachte debiteurenverliezen. De uitkomsten wijzen op een verdere stijging van deze verliezen, zij het gematigder dan in de voorgaande jaren. De verhouding tussen

debiteurenverliezen en uitstaande kredieten is gedurende 1982 verder toegenomen van het zesvoudige naar het zevenvoudige van het gedurende de jaren zeventig gebruikelijke niveau. De sterk opgelopen verliezen hebben de toch al lage rentabiliteit van het bankwezen in 1982 verder ongunstig beïnvloed.

Grote zorg moet volgens de president worden gegeven aan het op peil houden van het weerstandsvermogen van de banken. De sterke druk van de specifieke voorzieningen op de rentabiliteit van het bankwezen geeft aan dat de toegenomen risico's in het verleden in onvoldoende mate in de kredietprijs zijn doorberekend. De Nederlandsche Bank vindt het in dit verband van groot belang dat de banken inmiddels initiatieven nemen tot het aanbrengen van een grotere differentiatie in de kredietprijs. Daarnaast mag worden verwacht dat de kostenbesparende programma's die in 1982 door de banken in gang zijn gezet de rentabiliteit ten goede komen. De maatregelen gericht op rentabiliteitsverbeteringen zullen, in de woorden van Duisenberg, de banken niet geliefder maken, noch bij de werknemers noch bij de vaak al zwaar beproefde cliënten. Toch, zonder een gezond bankwezen geen duurzaam economisch herstel en zonder bedoelde maatregelen geen gezond bankwezen op de langere termijn 3).

Besluit

Ook het bankwezen heeft in 1982 duidelijk de rekening gepresenteerd gekregen van de economische recessie en de — al jaren aan de gang zijnde — structurele achteruitgang van de vermogenspositie van het bedrijfsleven. De Nederlandsche Bank vindt dat de solvabiliteitspositie van het bedrijfsleven thans zover is verslechterd dat hierdoor een economisch herstel in belangrijke mate wordt belemmerd. Zonder een herstel van de vermogensverhoudingen en de winstgevendheid van het bedrijfsleven moet worden gevreesd, aldus de Bank, voor aanhoudend hoge debiteurenverliezen en een toenemend beslag van de bijzondere lasten op de totale baten van de banken; deze ontwikkeling zou de komende jaren een verder toenemende druk kunnen leggen op de solvabiliteitspositie van het bankwezen 4). Ook tegen deze achtergrond moet het pleidooi van Duisenberg voor maatregelen gericht op rendementsherstel worden bezien.

R. Th. V. M. Pouw

---

3) De Nederlandsche Bank, *Jaarverslag 1982*, blz. 26.

4) De Nederlandsche Bank, *Jaarverslag 1982*, blz. 105.